

A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOKRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY EGY POLGÁRI JOGÁSZ SZEMSZÖGÉBŐL

Tisztelt Elnök Úr!
Hölgyeim és Uraim!

Azt hiszem, hogy némi magyarázatra szorul, hogy – immáron második alkalommal – eleget teszek annak a számomra megtisztelő felkérésnek, hogy előadást tartsak társasági jogi konferencián. Azt nem mondhatom, hogy a társasági jog ifjúkori szerelmem, mert az első Gt. születésének idején már túl voltam a félszáz évemen, de annak idején, egy pár éven keresztül a szegedi joghallgatóknak még én közvetítettem ezt a tananyagot. Később egyértelműen csak polgári joggal foglalkoztam, de azért a társasági joghoz fűződő kapcsolatom nem szakadt meg, azt azonban férfiasan be kell vallanom, hogy az utóbbi öt-hat évben ezen a területen mélyreható tanulmányokat nem végeztem. Ezzel magyarázható, hogy a jelen rövid előadásomban is a társasági jog két olyan kérdéskörét szeretném érinteni, amelynek szoros polgári jogi kapcsolatai vannak.

Szeretném előre bocsátani, hogy nem kívánok itt és most állást foglalni abban a kérdésben, hogy a társasági jog pontosabban és tágabban fogalmazva a kereskedelmi jog önálló jogágnak tekinthető e. A jelenlévők számára ismert, hogy a készülő Polgári Törvénykönyv, az úgynevezett monista elven épül, ugyanakkor a Vékás Lajos nevével fémjelzett Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez¹ – a korábbi tervezetektől eltérően, már magába foglalja a társasági jogi részt.

Előadásomban két kérdéskört szeretnék érinteni. Az egyik a társasági szerződés érvénytelenségének a kérdése, a másik pedig a kft. üzletrészével összefüggő kérdések.

I.

A jelenleg hatályos, de mindjárt hozzászem, hogy ezt megelőző két Gt-ben is kifejezett rendelkezés volt arról, hogy az ott – mármint a Gt-ben – nem szabályozott esetekben a polgári jog szabályait kell alkalmazni.

Szerény véleményem szerint az egyik legjelentősebb kérdéskör ebben a tekintetben a szerződés érvénytelensége.

A jelenleg hatályos Gt. rendelkezik ugyan a társasági szerződés érvénytelenségéről, – de megelőlegezve a végeredményt – úgy gondolom, hogy nem egészen következetesen és az esetleg felmerülő igényeket nem megfelelően kielégítve.

A Gt. 12 § (3) – (6) bekezdésben tartalmazza a társasági szerződés érvénytelenségére vonatkozó szabályokat.²

Ezek a szabályok gyakorlatilag két különböző időfázisban rendezik a kérdést, mégpedig a társaság cégbejegyzése előtti és a társaság cégbejegyzését követő időszakban. Az első időszakban, tehát a cégbejegyzést megelőzően egyértelműen a társasági szerződés érvénytelenségére a Ptk szabályait kell alkalmazni.³

Ha figyelembe vesszük, hogy a bejegyzési eljárás leghosszabb időtartama a beérkezést követő 15 munkanap, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy a szabály alkalmazására nem, vagy csak kisszámú esetben kerül sor. Általánosnak mondható az a gyakorlat, hogyha a felek a társaság megalapításában megegyeztek és a társasági szerződést, aláírták, akkor azt rövid időn belül benyújtják bejegyzés végett a cégbíróságnak. Mindebből az következik, hogy a feleknek általában maximum harminc nap áll rendelkezésére ahhoz, hogy a társasági szerződés érvényességét a Ptk-nak a szerződések érvénytelenségére vonatkozó szabályai szerint támadják meg. Ha a társasági szerződést egyszerűsített eljárással nyújtják be, akkor ez az időtartam még rövidebb, mert ilyen esetben a cégbírósági ügyintézési határidő egy óra.

Úgy gondolom, hogy ez alatt a rövid idő alatt, ha van is valamilyen hibája a társasági szerződésnek, az nem derül ki, Az „anyám én nem ilyen lovat akarom” felismerés általában később jelenik meg.

A Gt. fent hivatkozott rendelkezése szerint a jogerős cégbejegyzést követően – amely időpont gyakorlatilag a cégbejegyzés elrendelésének az időpontja – a társasági szerződés megtámadása nem lehetséges, csak a társasági szerződés semmisségét lehet megállapítani, azt is csak a következő esetekben:

- a) a társasági szerződés ügyvédi, illetve az alapító jogtanácsosa általi ellenjegyzésére, vagy közokiratba foglalására nem került sor;
- b) a társasági szerződés nem tartalmazza a társaság cégnevét, főtevékenységét, jegyzett tőkéjét, továbbá a tagok (részvényesek) vagyoni hozzájárulásának mértékét;⁴
- c) a társaság tevékenységi köre jogszabályba ütközik;
- d) a társaság alapításában részt vevő valamennyi tag (részvényes) cselekvőképtelen volt, vagy a társaság alapításában részt vevők a tagok legkisebb számára vonatkozó törvényi előírásokat megsértették;⁵
- e) a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság esetében a jegyzett tőke legkisebb összegére vonatkozó törvényi előírásokat megsértették.

Ha az itt felsorolt okokat összevetjük azokkal az okokkal, ami miatt a kérelmet a cégbíróság nem jegyezheti be a céget, akkor azt kell megállapítani, hogy az itt felsorolt okokból, csak súlyos bírói mulasztás esetén van helye a semmisség kimondásának. Ezeket az körülményeket, ugyanis a bejegyzési eljárás során vizsgálni kell és eléggé szembeötlő hiányosságok, tehát a cég nem kerül bejegyzésre és így – a már ugyancsak idézett rendelkezés szerint – a Ptk. szabályai kerülnek alkalmazásra.

Mindezekkel a szabályokkal azt szerettem volna érzékeltetni, hogy a társasági szerződés érvénytelenségének a megállapítására, illetve kimondására csak igen kivételesen, inkább csak példászerű esetben kerülhet sor.

Nem vitatom, hogy a társasági szerződés érvénytelenségét – megalakulását és esetleg hosszabb időn át történő működés után – kimondani azért nagy felelősség, mert nem csak a társasági szerződésben érintett alanyok, hanem harmadik személyek, esetleg állami szervek (APEH) érdekeit is sérthetik.

Mindezek mellett, ezt a megoldást nem tartom szerencsésnek. Úgy gondolom, hogy ki kellene dolgozni a társasági szerződés érvénytelenségének egy sajátos dogmatikai rendszerét.

E tekintetben a jelen szűkre szabott előadási időben erre már csak azért sem

vállalkozhatom, mert nem tekintem magam a társasági jog felkent apostolának. Megfontolásra javasolva azonban felvetném a következőket.

A Gt. jelenlegi 12.§ (6) bekezdése akként, rendelkezik, hogy „A jogerős cégbejegyzést követően a társasági szerződés érvénytelenségének megállapítása nem érinti azon kötelezettségek fennállását, amelyek a társaság terhére vagy javára az érvénytelenség megállapításáig keletkeztek” A Gt. tehát számol azzal a körülménnyel, hogy a társasági szerződés érvénytelenségét, a cégbejegyzést követően a bíróság esetleg megállapítja. Erre az esetre a társasággal kapcsolatba kerülő harmadik személyek érdekeit védendő úgy rendelkezik, hogy az érvénytelenség megállapítása a korábban keletkezett igényeket nem érinti. Az idézett törvényhely érvénytelenségről és nem semmisségről beszél. A polgári jogban akkor használjuk az érvénytelenség kifejezést, ha közömbös az, hogy megtámadható a szerződés, vagy semmis.

Úgy gondolom, hogy mindebből talán megalapozottan levonható az a következtetés, hogy a Gt-ben az érvénytelenség megállapítására vonatkozó szabályok mellőzhetőek lennének, csak az utolsóként idézett rendelkezést kellene meghagyni, amelyik igen indokoltan kimondja, hogy az érvénytelenséget kimondó ítéletig keletkezett kötelezettségeket az érvénytelenség nem érinti.

Anélkül, hogy a Ptk-ban szabályozott megtámadási és semmisségi okokat itt részletesen elemeznénk, a szóhajóhető okok jelentős hányada a tagok belső viszonyára vonatkozik. Ha figyelembe vesszük, hogy a bíró a Ptk. szerint jelentős hatáskört kap az érvénytelenség orvoslására, tehát a szerződés fenntartására, akkor ez nyugodtan bevállalható megoldás lehet. A jogszabályba ütközést, az alakszerűségi követelmények hiányát az előzetes bírói kontroll megfelelően kiszűri. Ugyancsak a bírói kontroll által kiszűrhető semmisségi ok a lehetlenség, mert – legalábbis a főtevékenység – a társasági szerződés érvényességi feltétele.

Miután a bírói kontroll a legsúlyosabb semmisségi okokat kiszűri, speciális szabályként elfogadhatónak vélek egy olyan megoldást, hogy az érvénytelenségre való hivatkozást társasági szerződés esetében meghatározott időkorlátok közé lehetne szorítani.

Hangsúlyozni szeretném, hogy ez a megoldás kiküszöbölné a jelenlegi szabályozásnak azt a kettősségét, hogy van is érvénytelenség, meg nincs is. Kétségtelen, hogy a Gt-ben lehet érvénytelenségi szabállyal találkozni, de azok

olyanok, amelyeknek az alkalmazására a jogszabályi megfogalmazások miatt, gyakorlatilag nem kerülhet sor.

Nyugodtan merem állítani, hogy számottevően nem növekednének a társasági szerződés érvénytelenségének az esetei, ugyanakkor dogmatikailag egy tisztább és következetesebb, logikusabb szabályozás lenne.

II.

A másik kérdéskör, amit szintén elsősorban polgári jogi oldalról szeretnék megközelíteni a kft. üzletrészeivel kapcsolatos.

A kft. üzletrésze nem vitásan egy vagyoni értékű jog, amelyhez egy tagsági jogviszony is kapcsolódik. A tagsági jogviszonynak pedig van egy személyhez fűződő jellege. Ezt a megállapítást több körülmény is igazolni látszik.

Bármilyen szervezetben az alapításnál és a tagfelvételnél az adott személy személyisége meghatározó; ez fokozottan így van a kft. esetében. A kft-ra vonatkozóan több olyan szabályt tartalmaz a G.t, amely egyértelművé teszi a tagsági viszony személyhez kötött jellegét. Talán elegendő utalni arra, hogy a Gt. 112. § – a szerint tilos a tagokat nyilvános felhívás útján gyűjteni. Ugyan a tagsági jogviszony személyhez kötött jellege indokolja a Gt. 123. § (2) bekezdésében megfogalmazott azt a szabályt, amely szerint az üzletrész visszerhes elidegenítése esetén a tagot, a társaságot vagy a társaság által kijelölt személyt- ebben a sorrendben – elővásárlási jog illeti meg.

Az kétségtelen, hogy a tagsági jogviszony átruházható. A tulajdonnal való szabad rendelkezés elve erősebb, mint a tagsági jogviszony személyhez fűződő jellege. Ugyanakkor azt sem szabad teljesen figyelmen kívül hagyni, hogy a Gt. 123. § (1) bekezdés második fordulata lehetővé teszi, hogy a tagok az üzletrész átruházhatóságát – a már említett elővásárlási joron felül – korlátozzák, vagy feltételhez kössék.

Mindezek a kérdések a Gt. 128. § (1) bekezdésével kapcsolatban jelentkeznek. A hivatkozott törvényhely ugyanis azt mondja: „A tag halálával vagy megszűnésével, az üzletrész átszáll a jogutódra. A társasági szerződés az átszállást kizárhatja, ebben az esetben azonban rendelkeznie kell az üzletrésznek a tagok vagy a társaság általi megváltásáról”.

A Gt. fenti idézett rendelkezése kétirányú problémát rejt magában:

1. Sem a Gt., sem a Ptk. nem tartalmaz az üzletrész öröklésére, mint sajátos vagyoni értékű jogra vonatkozó rendelkezést. Sajnos – legalább is ismereteim

szerint – a most országgyűlési tárgyalás alatt álló Ptk. – javaslat sem foglalkozik ezzel a kérdéssel. A jelenleg hatályos Gt. a korábbi szabályozással ellentétben, most már foglalkozik az üzletrésszel, mint a házastársi közös vagyon részével, de öröklésével nem. Szerény véleményem szerint az üzletrész öröklésével is kellene a Gt – nek foglalkoznia. Megfelelő szabályozás híján a Ptk. szabályai az irányadóak. A Ptk. szabályai szerint viszont nem lehet megnyugtatóan az üzletrész öröklésével kapcsolatban felmerülő kérdéseket megoldani. Ezzel a kérdéskörrel kapcsolatban a véleményemet hasonló jellegű konferencián, legalább is részben a jelenlegivel azonos hallgatóság előtt már ismertettem, ezért itt és most csak egy-két megválaszolendő kérdést vetek fel:

- a) Mi a megoldás akkor, ha több örökös van? Hogyan lehet biztosítani a törzsbetét minimumra vonatkozó szabályt, ha az örököstársak nem akarnak közös tulajdonú törzsbetétet? A közös tulajdon fenntartására senkit nem lehet kötelezni; sőt a Ptk. éppen arra koncentrál, hogy bármelyik tulajdonostárs, elvben bármikor, követelheti a közös tulajdon megszüntetését.
- b) Hogyan alakul a túlélő házastárs haszonélvezeti jogának a tartalma? A haszonélvezeti jog jogosultja milyen jogokat gyakorolhat. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a tulajdonos és a haszonélvezeti jog jogosultja alapvetően ellenérdekelt felek, mert más lesz a tulajdonos érdeke: növekedjen a társasági vagyon, és más lesz a haszonélvező érdeke: a megtermelt nyereség legnagyobb részét osszák fel a tagok között.
- c) Ez a szabályozás negatív kihatást okozhat a kft működésére is. Ha a jelentős befolyással rendelkező tag hal meg, csak végrendeleti örökösök vannak, a törvényes örökösök vitatják és perlik a végrendelet érvényességét. Mindaddig, amíg ezek a perek le nem zárulnak a taggyűlés aligha tud érdemi döntést hozni. Az örökös ugyanis az öröklésre vonatkozó szabályok szerint a halál pillanatában megszerzi a hagyaték tulajdonjogát, jelen esetben a tagsági jogot, de az abból származó jogait a fent vázolt körülmények miatt nem tudja gyakorolni. Csak jogerős bírói ítélet birtokában lehet megmondani, hogy ténylegesen ki az örökös, vagyis ki jogosult a tagsági jogviszonyból származó jogok gyakorlására.

Összességében nem tartom szerencsésnek ezt a megoldást.

Véleményem szerint az lenne a célszerű, mint ahogy a kkt-nél és a bt-nél is szabályozva van, hogy a tagsági viszony nem örökölhető. Az más kérdés, hogy az örökös, amennyiben ő is akar és a kft. többi tagja is úgy akarja, beléphet a társaságba, de ez saját akarat-elhatározásán alapuljon. A jelenlegi szabályozás mellett igen könnyen előfordulhat, hogy a társaság tagjai sem akarják, hogy az örökös tagja legyen a társaságnak, sem az örökös nem akar a társaság tagja lenni, de a jogszabály rendelkezésénél fogva mégis tagja lesz az örökös a társaságnak

Joggal vethető fel e kétellyel szemben, hogy a feleknek az alapításkor és tulajdonképpen a társaság működése alatt bármikor ehetősege van a társasági szerződést módosítani és a tagsági viszony öröklését kizárni.

Nem lehet és nem is szabad figyelmen kívül hagyni azt a kétségtelen ténnyt, hogy a gyakorlatban, amikor az alapítók elhatározzák a társaság megalapítását, nem a potenciális örököset veszik figyelembe, nem arra gondolnak, hogyha valamelyik tag meghal, akkor ki fog a helyébe lépni. Véleményem szerint sokkal inkább azt kellene cogens szabályként előírni, hogy a társasági szerződésnek rendelkezni kell arról, hogyha valamelyik tag meghal, vagy jogutódlással megszűnik, a jogutód nem válik a társaság tagjává, akkor a meghalt vagy jogutódlással megszűnt tag jogutódjának az igényét hogyan és miként kell kielégíteni.

A jelenlegi megoldás véleményem szerint sérti a szerződéses szabadság elvét, jelesül a szabad partnerválasztást. Az már inkább a fantázia birodalmába tartozik, és nem a realitások világába – de azért kizárni nem lehet – hogy jogi személy, vagy csak jogalanyisággal rendelkező szervezet, aki tagja a kft-nek, az ugyancsak jogi személy vagy jogalanyisággal rendelkező szervezettel a többi tag tudta és akarata nélkül azért egyesül, hogy a másik szervezet bekerüljön a kft-be.

Másik probléma akkor jelentkezik, amikor a tag jogutód nélkül szűnik meg. Miután a természetes személyek tekintetében a jogutód nélküli megszűnés nem fordulhat elő, az állam, mint szükségképpen törvényes örökös helyzete folytán, csak jogi személy, vagy jogalanyisággal rendelkező szervezet tagsága esetén találkozhatunk a problémával.

A Gt 128. § (2) bekezdése azt mondja, „ha a tag jogutód nélkül szűnik meg, a társaság köteles a tag megszűnéséről való tudomásszerzéstől számított há-

rom hónapon belül vagyonrendezési eljárás lefolytatását kezdeményezni” a Ctv. 119.§-a szerint.

Úgy vélem, hogy a szabályozás szövege nem pontos, félreérthető.

A Ctv.119. §-a szerint vagyonrendezési eljárás akkor folytatható le, illetve akkor kell lefolytatni, ha a társaságot a cégbíróság megszünteti és utóbb olyan vagyon kerül elő, amely a megszüntetett társaság tulajdonában állt. Kétségtelen, hogy ha a társaságot a cégbíróság megszünteti, akkor az jogutód nélküli megszűnés lesz, de jogutód nélküli megszűnés fogalma alá tartozik a végelszámolással, illetve felszámolással történő megszűnés is. Végelszámolásnál illetve felszámolásnál az adott társaság vagyonát számba veszik, legyen az követelés, meglevő effektív vagyon, vagy éppen vagyoni értékű jog. A végelszámolással vagy felszámolással megszünt tag üzletrésze a végelszámolás illetve felszámolás során valamilyen formában rendeződik. A vagyonrendezési eljárás kezdeményezése akkor indokolt és szükséges, ha a jogutód nélküli megszűnés, a cégbíróság által hozott megszüntetés következtében állt elő. Véleményem szerint a helyes törvényszöveg az lenne, hogy *„ha a tagot a cégbíróság jogutód nélkül megszüntette, ...*

Végezetül: Az előzetesen kiadott konferencia anyagokban mindenki nyilatkozott, hogy miről fog majd beszélni. Én három területet jelöltem meg és eddig csak kettőről beszéltem. A harmadik kérdéskörtől elállási jogomat gyakorolom, és csak annyit jegyzek meg, célszerű lenne megfontolás tárgyává tenni, és a Gt. szabályait diszpozitívnek minősíteni, és csak a legfontosabb rendelkezésekre kellene a cogenciát kiterjeszteni. A jelenlegi megoldás elsősorban az oktatásban okoz nehézséget. A szinte megszámlálhatatlan lehetőség, a cogens rendelkezéstől történő eltérésre, amit vagy jogszabálynak, vagy a társasági szerződésnek vagy a tagoknak enged meg a törvény. Ha az egyöntetűséget akarjuk előtérbe helyezni, akkor nem célszerű ennyi engedő szabály, mert a jelenlegi helyzet szinte áttekinthetetlen, és ez véleményem szerint nemcsak az oktatásban, hanem a törvény gyakorlati alkalmazása során is nehézséget okoz. Magam részéről a diszpozitív szabályozás pártján állok. A jelenlegi megoldást felemlésnek érzem. A Gt. több helyen engedi, hogy a társasági szerződés a törvénytől eltérjen, tehát a diszpozitivitás irányába tolja a társasági szerződés tartalmát. Ugyanakkor jelentősen favorizálja a szerződés minta alkalmazását, ami viszont sematikussá teszi a társasági szerződéseket. Felvetném, hogy ami az rt. esetében történt, nevezetesen, hogy bevezetésre került a zrt lényegesen egyszerűbb

formában, mint az nyrt. más társasági formáknál is keresni kellene a hasonló megoldást, hogy az alapvetően kis családi vállalkozások – ahol a család többi tagja csak formálisan tagja a vállalkozásnak – valami egyszerűbb formában működhessen, egyszerűbb szabályok mellett, és akkor talán nem kellene annyi kivételt engedni.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

JEGYZETEK

- 1 Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez. Szerk: Vékás Lajos. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest 2008.
- 2 Meg kell jegyezni, hogy a kodifikáció nem igen tekintette fontos kérdésnek a társasági szerződés érvénytelenségének a kérdését, mert még egy önálló §-t sem szentelt neki, hanem a társasági szerződés tartalmi elmeit tárgyaló 12. § végén helyezte el.
- 3 Tulajdonképpen ez a rendelkezés felesleges, mármint a Gt. 12.§ (3) bekezdésének első mondata, amely szerint a társaság cégbejegyzéséig a társasági szerződés érvénytelenségére a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni, mert a Gt. 9.§ (2) bekezdéséből is levezethető.
- 4 Csak a következetesség érdekében jegyezzük meg, hogy a Gt. ugyanezen § (1) bekezdés d) pontja szerint ugyancsak a társasági szerződésnek tartalmazni kell, de ott még követelmény a vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátásának módja és ideje is. Tehát nem lehet a társasági szerződés semmisségét megállapítani akkor, amikor a szerződésnek olyan eleme hiányzik, amit ugyanazon törvény, ugyanazon szakasza, mint kötelező tartalmi elemet ír elő.
- 5 Ha kissé szofisztikusan értelmezzük ezt a jogszabályhelyet, akkor ezt csak a betéti társaságnál lehet alkalmazni. A törvény szövege következetesen többes számot használ, „résztevőket” említ, márpedig a legkisebb létszám az két fő, csak a bt. esetében fordulhat elő, hogy van ugyan két tag, de azonos helyen, tehát vagy mind a kettő beltag, vagy mind a kettő kültag. Ha kkt-t egy tag akar alapítani, akkor nem beszélhetünk résztvevőkről.